

Милутин Ж. Павлов
ДАН ФАМИЛИЈАРНОГ СЛИКАЊА

Уредник
Зоран Колунџија

Рецензент
Ђорђе Писарев

На насловној страни
Душан Поп Ђурђевић, *Птичица*

Издавање ове књиге помогла је
Аутономна покрајина Војводине –
Покрајински секретаријат за културу

Милутин Ж. Павлов

ДАН
ФАМИЛИЈАРНОГ
СЛИКАЊА

(приповедна проза)

Поговор
Часлав Ђорђевић

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

EUPROGRESS
Нови Сад

*Живот је комедија – то је основна
поставка ђаволове филозофије света.
Трагедија људи састоји се у томе
што ту комедију
сматрају за нешто озбиљно.*

ЈУСТИН ПОПОВИЋ

ФАЈРОНТ У ТЕСНОЈ КРЧМИ

*У вртлогу туђе илузије
узалудно је пливати
сопствени почасни круг.*

Кафана мирише на устајале опушке цигарета. Дуван се увукао у зидове. Чим дуне јачи ветар кашљу прозори шкрипутаво и некако жалосно. И мириси тек убраног грожђа лебде над винским бокалом. Устајала мемла. Сивило разасутих ствари. Столови прекривени карираним столњацима. Преко мрке столице пребачена јакна са жутим подофицирским чиновима. Са чивилука светлуцавом лименом ознаком намигује војничка капа. О наслон столице окачена труба. Кожна ташна на чивилуку зинулим сумраком зури у плафон. Бакелитна радијска кутија на батерије затрепери гласом сабласне вести и утихне:

*Јуче су три изгубљене... На пушкомет...
У лименој канти нађене... Без новчаника
и леве ципеле... Иза минског поља...*

Вести су конфузне као и радијска кутија која са прекидима лаје у празно.

У прозору – помрчина, колико пространа толико и тесна. Ниоткуда да те нека светлост обмане, осим ако не кљуцне метак издалека. Чујеш га. Фијукне и угнезди се

у нешто. То нешто сличи заспалој тишини. Да нема тишине, фијук испаленог зрна не би се ни чуо.

Саватије Рачић, у белој мајици и пругастим гаћама, увежбава мушку издржљивост ударом главе о зид. Зид му јасно даје до знања како се даље од ове кафане не може. Кружно се устрчава око стола и хукти као парна локомотива. Двоглед му ландара око врата окачен да боље уочи ноћ у којој замишља како је себи самом неко и ништа. Кружно трчање је меко и нечујно. На ногама су беле патике уз тегет доколенице. За гаће заденут плишани пешкирић. Лимени бокал са млаком водом чека Саватија Рачића украј црвеног умиваоника и емајлираног лавора за умивање по хитној потреби.

Тиха и не баш кафански пријатно скројена униформна позадина Саватија Рачића.

Звони телефон, звони у недоглед.

– Само ти звони, лови шансу да ми запнеш за уво. Мислиш, Саватију треба телефонска минђуша, киленц, па на лане. И шта има ти мени, кад ја нећу теби?! Још два круга да оптрчим, причекни... Е, такооо... Ало, ало... – Подигне бакелитну слушалицу разголићени подофицир у царски усамљеној рупи чађаве кафанчуге. – Ти мениии...?! И ја теби шушнем, шушњаро... Шушкаш, шушкане, него шта, фрфљаш, фале ти предњи зуби, мангупе... Да, да, видим ја кроз телефонску слушалицу... Цвикаш, цвикаш... Познам те чим зинеш да се кажеш, климно ти ђаво бубреге каменом... Ајде, ајде, кад већ мислиш да си прекотелефонска фаца... Шта, шта...?! Како промашити метак...?! – Питач спусти слушалицу.

– Вуна од човека, пита да би се уплашио усред питања, како промашити метак?! Аууу, што му је и питање. Ни не опалиш, а он пао. – Умирује Саватије сопствену сенку. – Глас ми звучи познато, однекуд се јавља, а као

да га нема, очас се у личној страви загуби. Свакојаким волова има наоколо. Упљувао ми слушалицу питањем као мува зунзара ону ствар. Како промашити метак? Е, да знам где му се котира телефонска направа разврнуо би му телефон изместа. – Одложивши лимени бокал крај лавора, отвори без журбе ковертирано писмо адресирано на његово име и презиме, строго поверљиво. – Као прво и најважније до првог стигло најзад и мени нешто поверљиво. – Пази да ниједно слово не испусти у ишчитавању. – Поштовани господине Рачићу, на редовној седници Ратног кабинета Врховне команде одлучили смо да вас одликујемо орденом за смелост првога степена, јер се поуздано установило да сте од братског непријатеља измамили на стотине и стотине хиљада испалених метака, а да вам се ниједан једини дотични калибар није прошетао кроз тело. Иначе вас не би ни одликовали као телесно бушног подофицира. Орден ће красити ваше попрсје на Свету недељу нашег и вашег батаљона у седамнаест сати и осамнаест минута. За тачност, генерал Јоца Тртуловић, својеручно. – Савије Саватије писмо пун себе. – Ево, то је већ сутра, а то сутра је већ данас. Зато и гланцам табане својих ногу белим патикама да не смрдим ако случајно будем изувао чизме... Ономад ту, испод носа, пре него што ћу кући да се и жени прикажем са ватрене линије, попио ја две ракије, а природе сам такве, довољна ми чашица од које направим десет пиздарија изједаред. Кота фронтална, да не лажем, као ти који читаш спрам мене, кренем се у ратни промет као политичка курва са три оверено умишљена храбра фалсификата на велико и убанем директно у зону братског непријатеља. Кад тамо, ловна сезона. Виде они мене како пун сулудог умећа газим кроз њихове ватромете, али ја не видим оно главно што треба да видим

и, једноставно, упаднем њима у ров непозван. Тетка ла тетка, како би казали Французи. Жмирка овај у рову пун неверице да га баш ја, опаљен од оне њему супротне стране, прекидам у читању романа *Збогом оружје*. Ја у тој страви од његовог читања покушам дунути у трубу, труба кмекне, а ја викнем из свег гласа тако снажно да се једва чуло: Положај или живот! Он ме удари са тим романом у читању посред чела уз учене речи:

– Положај ми засран на свакој позицији да не може бити засранији, а и глава ми пуна вашију и више него што на нашим братским фудбалским стадионима може бити република и носи се са том трубом уз красни, у материну, док ти нисам дунуо посмртни марш у уво! – подвикне жмиравко и тутне књигу у цеп војничке јакне.

Очас се ја ту отрезним блед као потерница са туђом сликом. Видим, зајеванција боља да не може бити гора. Цакнем ја налево круг! Омакне ми се ветар и пуним убрзањем кренем натраг. То са ветровима, у свакој страви, урођена ми мана... Опали му метак леђно! Викне његов пајташ. Није муницијално трошити метак на блесаве ствари, видиш и сам да смо двоструко блесави да блесавији не можемо бити у комплету, правда се жмирави, дозвољно да сам га треснуо књигом по глави, то ће памтити за сва времена, ако преживи. Ја одсукао са ветровима као да ми се труба у туру милозвучно саплиће о гаће и чакшире, па све сматрам, боље блесав жив, него блесав мртав и ту добијем такву мотористику у ногама да сам трчао док нисам пао у дубоки позадински шок са наше стране. Онако припит, нисам био ни свестан сопствене страве која ме је снашла. У тој страви могао сам грешком направити такву муницијалну размену ватре да би ја у том метежу, можда, и погинуо у комплету са униформом.

У тој мојој ратној забуни, онај жмирави тамо третирао ме стратешки као извиђача на сопствену штету и ударивши ме књигом посред чела, јасно ми предочио да могу изгубити главу и да ми неће помоћи ни два ордена храбре страве изједаред. Нешто због година, нешто због очију скинули су ме моји са топа и бацили ме плућно на трубу што значи да психички могу надувати на издувно прсно... Е, у пратњи писма дошла ми и ова депеша на којој пише кратко и јасно: Саватије Рачић, адреса уредна, штамбилу укосо, ћирилично *строго поверљиво*, што значи: војна тајна. И шта ће мени депеша када ми је у писму речено да ће ми попрсје бити окачено о орден како ме не би однело неко незгодно невреме туђег ветра. Што јесте, стоји да су ме облетали ројеви метака као муве, да простиш... – Одлаже неотворен коверат са депешом као и прочитано писмо. – Нема ујдурме у нашој отаџбини без моје фамилије. Тукли смо се од Жмурца до Гњурца. Разбијали смо главе и унапред и унатраг, већ како се коме прохте, фамилијарно дежурни за зајеванцију. Ја сам из ринга у ринг ускакао нокаутиран. Гужвамо се као јефтина роба на распродаји у тесном дућану. Искрен да будем, више ми прија да се као државни манекен одевам отрцано, него да се осећам офуцано. – Мотри Саватије ковертирану депешу спрам фењера. – Да ли да читам или да не читам? Ко зна, можда ме провоцирају да ли ћу или нећу провалити војну тајну?! Чим те каче о орден, значи да важиш и да имају право на проверу о шта каче ту лимарију. И да није тако има да јесте тачно. – Одлаже депешу, зазвонило му у левом уху, па изнова бацају телефонску слушалицу. – Е, да ми је Гајгеров бројач, нашао би ја овог телефонцију који ме омета у развоју мисли. Чим ухватим најмању кривину са ратишта, он потпичива са питањем: *како промаштити метак?* Нека

курвећа нарав од човека. Мора да има некакву стратегију изблиза или је шпијун или би да постане домаћи издајник?! Неки курмахер јесте. Он би да ме цинкари братском непријатељу као официра нижега ранга, акно му теча тетки актовку. Читам ја туђе мисли на даљину. А можда ме то потпичива фамилијарни дух Јозеф фон Розенкранц, убачен међ бившу братију која зна нотно да отпева *данке Дојчланд*. – Осматра двогледом помрчину која га је снашла у кафанској рупи. – Господине Розенкранц, ја те видим на дупло голо, можда си и ручни рад мог покојног стрица, а да то обојица ни не знамо. Јозеф, Јозеф, има да те зезну на првој кривини...

Зинула кафана пуна несанице. Фењер на шанку. Сенке по зидовима као поштанске марке за писма у нигде.

Звони телефон, звони.

– Зовем се Саватије Рачић звани Шкорпија... Ма какви шкорпион... – Залупи слушалицу. – Биће да ми неку гадну шпијунску аферу подмећу преко телефонске апаратуре, а можда ми ни презиме баш није у складу са фациом... – Викне у празну слушалицу. – Тутнем ти га на кркет.

Телефон у мемљивој кафани као глумац на отвореној сцени.

– Их, што имамо кркетана у овој баруштини. Да сам ономад погинуо на првој линији глупог неспоразума то не би ни знао. Он би да се отцепи, а ја не би да се парам; нови проблем у старој причи кројачке радње. Штопају, па ко кога... Срећом, увек ме неки случај извуче из невоље, од прве смрти у том блесавом разигравању памети спасло ме пливање. Јесте да пливам керећи, али умам. Изокренуло се на овако... Ишли ми у ноћну битку. Помрчина гушћа од ове. Наредба мрачна. Страва откачена. Мени западне кота три прста десно, где сам се ја, након

првог пуцња, начисто препао и умало се нисам... нећу да се изражавам. И најситнији рат уваљује у крупну страву. Шта ћеш, малер као малер, упаднем у септичку јаму. Једва сам испливао из тог братског смрада. Чим сам се дочепео обале, непријатељ се разбежао, а ја сам имао тотални продор, јер они нису имали заштитне маске. Дакле, бити наоружан мирисима септичке јаме, није безначајна чињеница. Нисам се ја досетио, него тако ме снашло. То су запазили официри већег ранга и дали ми чин, јер сам форсирао фронталну борбу у немогућим условима. И ко зна да ли би остао жив да ми се није догодила та фамозна септичка јама коју нисам могао у невољи мимоићи. И сада, тај шушкави, мене да пита за презиме?! Е, свашта... Ја сам за ту прилику, када ме буду накачили на орден, из главе срочио говор: Господо министри, госпође министарке, генерално генерали, даме и господо, другарице и другови... То, са *друговима*, остало ми из интимне братске прошлости, када смо викали:

*Ми смо твоји –
ти си наши,
чим опали метак
кидни куда знаш.*

Авион, у бришућем лету, ваздухом заоре тишину над загубљеном рчмом.

– Ја сам, даме и господо, ушао у овај рат са таквом стравом да ни не знам хоћу ли икад успети и да погинем како треба. Проверавао сам разноврзне шеме и ни са једном нисам успео налетети на метак. Могло би се казати да сам пре за метак, забачен иза леђа, него за метак у леђа. Уживам када приметим с које стране лети, па склоним главу и остале органе на сигурно. Сусрете

са рафалним мецима не упражњавам ни у сну када ме стрељају. Муницијално сам гадљив на све калибре. Ја се, корпус речено, гадим сваке врсте наоружања, што не значи да се устежем када је пасуљ натруњен кимом у питању; ту сам особно алав, јер тако производим благи бојеви отров са гасном стратегијом збуњивања. Имам такве гасове да ми је опасно са ватром прићи. По томе сам познат. Нема ту пуно да се мисли, тако јесте. – Осматра двогледом мрачне даљине. – Склони ми се, Јозеф, да ти не омркне који нитков метак, зар ти две ратне пропасти нису доста, чачкаш и трећу. Е, нећемо тако, мој Јохане... – Зазвони телефон, подигнута слушалица без гласа. – Ево, биће да ми неко ослушкује тишину. Пре су ми то чинили због Руса и Стаљинове ћерке, а сада су звучне провере због курвања са пуковничким госпојама које не упражњавам од када сам оперисао трећи крајник. Та, у Америци, и магарац вола прислушкује, а где да нећемо ми који упражњавамо сточни вашар.

– Нема вашара без касапина и сатаре међу приученим лоповима. – Заљуља се нечији дух прозуклим гласом. – У име слатке тајне мога новчаника који чим зине прогута истину.

– Е, сад ко је ту новчаник себи, а коме ће магарац без сатаре и вола?! – чешка се Саватије иза уха да боље ослухне ту вампирску тишину која га је у крчми снашла.

Није баш весела тишина. Има у њој неког нечујног крика.

Не воли Саватије Рачић ни ту микрофонску апаратуру, ни те њене бакелитне кутије и кутијице. Одавно је њему јасно да његову тишину у гладним цревима и мрави уходе, али његова тишина је ситна и безначајна за опако и наопако прислушкивање. Он је у тој крчми као сир у мишоловци, кришка, мрвица... Сирац на тоне

за тоне... Сличну крчму са сличним жртвеним овном има и она друга страна, па сад који миш или ти вук се нађе у налетној замци. Одвајкада се тако шахају ловци и жртве, мајмуни и мајмунчићи од којих је и Саватије, бар таква је Дарвинова тврдња, ту укотвљен да фамилијарно у погубним глупостима не дангуби. О тим шахирањима пишу се историјске књиге. И сад ти кажи тамо некој будали да историје нема, а она ти се, ево, ту, испред носа непрестано догађа, гради се као кула од карата на ветровитим преварама и шареним обманама, а све то равнају поновне заблуде које заобилазе истину. Револуције се револуцијама потиру. И најмањи метеж уноси пометњу, а сама пометња очас се преметне у хаос. А Саватије Рачић, замишљено загледи у бркато и мргодно лице историје, послушкује њено квргаво питање: *Шта иштеш од мене, блудни човече?* Саватије, скврчен као увели лист големог храста, одговара тупо и наивно: *Мисао коју могу живети.* Ништа нарочито. Обично шахирање које читаш у новинама. Виђаш у обојеним сликама телевизијских екрана. Слушаш преко дрндавих радијских кутија. Надмудрују се слани и горки, слатки и грозни вероучитељи лажних препорука. Фестивали у подвалама трају, слутиш ко коме већу подвалу спрема, а те подвалне игре дебело се наплаћују по истуреним шалтерима олаке дипломатије са истуреним мишоловкама.

Таман је помислио како би било лепо да се на ковертираном отоману у овој крчми залепи сном као поштанска марка, кад оно, шкрипне телефон, аветно и некако тестерашки, из опаке тишине.

– Ало, ало... – забацује Саватије.

– Саватије... Саватије... – фрфља из бакелитне дупље.

– Јеси ли ишчитао ту депешу...?

– Нисам, ма који да ниси као и да јеси, пуковниче, видим да је строго поверљиво, па рачунам... – одговара некако храпаво Саватије.

– Прво, пуковник би да јесам, а нисам, а мајор сам на јесте, што рачунам на теби по себи, јер си ту без рачуна неурачунљив до прве пометње... – распетљава запетља-но мајор...

– Имам писмо да сам ордену личним потписом генерала генерално... И шта ће ми накнадна депеша...? – узвраћа Саватије.

– У депеши је опуштено објашњено пропуштено...

– Мајоре, шта је сад ту с моје стране испуштено...?

– Прво до задњег трена, за твој орден није било ме-тала и још којекаве лимарије. Фарбе смо загубили у из-ради. Држимо те у плану нацртне геометрије за наредни орден. У депеши коју видим да не видим како ни чи-тао ниси: Наредниче СТОП Прсно не мораш долазити СТОП Оскудица у лимарији СТОП Боја испарила са фарбарима новог уставног растројства СТОП Држи се ти свог живота до победе са слободом у нашем новчани-ку СТОП Требаћеш нам за орден СТОП... – и ништа, ти-шина се нашла у пуном сигналу крчмарске мишоловке.

– Ко је ту коме миш, а ко би могао бити вук у јагњећој кожи са бубрегом сира у овој блесавој мишоловци?! – усправи се Саватије Рачић, заклони се иза шанка, залепи се уза зид као орден о нечија животно подметнута прса, а кроз стакло цијукне залутали метак.

Осетио се као замрзнута плава риба у лименом сан-дуку са строго поверљивом ознаком без имена и прези-мена.

ХЛЕБ, А ОКОЛО ВИНО

*Којекуде потписивао сам своје криштено име
и кладио се у часну реч
на презиме од папирних конфета.
Селио се по туђинама неким
и године осипао лишћем жутиим,
из јесени у јесен,
са кућним прагом који је мирисао
на врући хлебни цвет
да ми се у срцу настани жар топлине
док друмовима уснуло веје снег.*

– Ево, глином моловани господине, даривам те дункл шеширом по глави, да не кажеш како ниси ошинут несаницом док слажеш фарбе уцртане хлебне коре. У Банату бити дариван дункл шеширом значи да си срећна булка усред влаата узреле њиве – осмехнуо се сетно Ђура Јакшић отвореном пенџеру.

А Ђура у Банату може бити багрем, брест, орах и дуд украј друма опаљен громом тако да можеш целим телом у гараж стабла заћи.

Крчма *Русанда* зидовима улегла у летњу врелину. Около су баруштине лековитог блата. Ноћне жабе. Тр-ска.

Два крезуба кестена за сумрачни цијук сова.

Жедно лепа крчмарица вином залива тек цветалу ружу.

У котарици црвене и окато крупне трешње са модро-зеленим петелјкама. Златноплаво дрвено јаје и жута лоптица. Лецедерско срце украшено руменом лентом, а на свили огледалце. Целофан, а у целофану фина чипка женског рубља за лаку ноћ.

Плишани зец. Позлата одложене трубе. Шарена фора лименог добоша. Сланик, за сваки случај и лула без дувана. Укрштене дрвене кашике украј кристалне зделе са медом и лешницима.

Веверица крцка орахе.

У кавезу папагај.

На тавану нешто чегрта, помало шкрипи, крешти и шкљоца, тек да тишина не загуби себе саму у летњој спарини.

Уском стазом, као по жици, тегли стакла пенцераш на леђима, светлуца у пролазу са пегавим сликама уредних закрпа на карираним лактовима кошуље.

– Пееенцеерааам вииднооо на нееввииднооо!

И сам види да нема ко да му обија и разбија о туђу главу прозорска окна.

Ђура Јакшић и да хоће, не може да изиђе на друм из ове пуне кафане у коју је зашао да слику која му се привиђа обоји вином.

Усадио се и Банаћанима, и разграно се по кичменој мождини, онај његов крилати клик:

Ја сам стена ал' крвава!

Е, сад, може ту бити и потопа, и наноса колико ти и душа не иште, али тако остаје.

Пружајући сликару дункл шешир Ђура одгурне бокал с вином. Није ни приметио, у тој благој наглини,

како му се успутно разасула гдекоја винска кап. И као да је знојем самога сликара розе натопио и гдекоје хлебно зрно из чијег је набреклог семенског мириса зинула умбра коју је Драго Драгић, сликар, родом из Хетина, отворио шапатам заборављеног шифоњера да у пенцери слике рашири бели уштиркани столњак за госта уочи крсног дана са окатом чипком цвета. Очас се ту нашао и порцелански бокал са водом из бунара мрког ђерма да хлебна циповка не остане жедна у отвореној умбри на окер за бело из сивога у цик зоре небеске даљине.

Крчма *Русанда* није колиба која наликује на глиненог коња, али са гаравим фењером над вратима личи на напукле наћве, а можда и на напуштену галију давног бродолома. Над таквим наћвама је плакала, изгубљена у сну, рођака Питера Бројгела. И тим истим сузама је квасила тесто у наћвама, а Ђура Јакшић је сликао у Бечу руменило винског неба над Банатом у очима девојке у плавом.

– Ђуро, суманути мој брате, не гледај ме тако тужно, видиш и сам, покривам дункл шеширом добијеним, од твоје руке и срца твога, бундеву на њиви којом кривуда врежа са зеленим брковима мога оца када је читав живот сунуо у земљу зарад нечије речинице погрешно скројене, за његове чакшире. Од једа ми севнула лубеница да црним зубима плаши вране из црвене срчанице, а ја немам глади у мамурлуку. Никад се од сликања отрезнити нећу. Сву ноћ, на голој месечини, кидам ластар винове лозе да ми грожђе роди и наливам чаше црној сени за кафанским столом – диже Драго Драгић, сликар из Хетина, са непатосаног пода омршеног мирисима шталске балеге, стаклени бокал на белом платну, обојен вином, узвично весео како је себи самом крваво леп и блесаво пијан, уз још ово мало романтичног вина што му остало у име Христа.

Хлеб светлуца румено посред платна, сит у гладним очима.

Котрљају друмом винску бурад беле крагне мушких кошуља. Рукави им се са ногавицама у облаке надимају. Около сунчаног небеског астала светлуцају слике тек офарбаних руку земљом за очи урасле у жежену зрелину јечменог влата.

Драго Драгић намигнуто гологлав увалио целог себе у клубук дункл шешира. Разлетео се рукама да сабере фамилијарну булументу која игра немилице узвинуто уз гајде *Банатско коло* на шеширском ободу небеске слике.

На креденцу плетен колач и босиљак нагорели у ораху.

У колачу златник који ће, иза прелома, синути сјајем исплаконе туге, стиховане кафанском строфом Ђуре Јакшића, а на финим фарбама сликара из Хетина.